

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію *Ібрагімової Карини Отеллівни*
на тему «**Формування готовності до соціальної взаємодії
бакалаврів інженерно-технічного профілю при навчанні психолого-
педагогічних дисциплін**», подану до захисту на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук зі спеціальності
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Нові орієнтири розвитку суспільства пропонують системі вищої освіти складні задачі та зміни у стратегії підготовки інженерів. Актуальність дослідження обумовлена тим, що сучасному суспільству потрібен не просто інженер – носій інформації, а професіонал, комунікабельний, здатний до саморозвитку та самонавчання в умовах, що швидко змінюються. Тому стає очевидною необхідність орієнтування навчально-виховного процесу у вищих технічних навчальних закладах України на формування і розвиток умінь, що спрямовані на взаємодію з іншими людьми. Соціальна взаємодія як головна особливість суспільного життя визначає успішність соціалізації особистості, конструктивність та ефективність майбутньої професійної діяльності студентів.

Ураховуючи зазначене вище, немає сумнівів у тому, що дисертація Ібрагімової К.О. є актуальною для пошуку та розробки інноваційних підходів щодо формування готовності до соціальної взаємодії майбутніх фахівців інженерно-технічного профілю.

Виявлені об'єктивно існуючі стосовно досліджуваної проблеми суперечності, а також аналіз практичної підготовки майбутніх інженерів свідчать про доцільність наукових пошуків дисертанта та необхідність розроблення методики формування готовності до соціальної взаємодії бакалаврів інженерно-технічного профілю у процесі навчання психолого-педагогічних дисциплін.

Дисертаційна робота виконана відповідно до тематичного плану Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» за темами: «Формування управлінської гуманітарно-технічної еліти у ВТНЗ з використанням інноваційних педагогічних технологій» (РК № 0110U4001253); «Формування конкурентоспроможності національної гуманітарно-технічної еліти засобами педагогічних інновацій» (ДР № 0113U001253); «Розвиток лідерського потенціалу та формування соціальної взаємодії співробітників виробничого підприємства» (ДР № 0116U006453).

Відгук - 38/86
Відгук 14.01.2014р.

Тему дисертації затверджено вченою радою факультету інформатики і управління Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (протокол №5 від 14.12.2010 р.) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол №4 від 24.04.2012 р.).

Аналіз дисертації К.О. Ібрагімової показав, що науково-понятійний апарат визначено відповідно до обраної теми, чітко окреслені об'єкт, предмет, мета, завдання, наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, теоретико-методологічні засади дослідження. Зазначимо, що всі компоненти наукового апарату повністю корелюють між собою.

Достовірність результатів дослідження забезпечується теоретичним обґрунтуванням вихідних положень, застосуванням методів, адекватних меті й завданням дослідження, кількісним та якісним аналізом емпіричних результатів, експериментальним дослідженням, що тривало з 2010 р. по 2016 р., та впровадженням основних положень та результатів дослідження в процес професійної підготовки бакалаврів інженерно-технічного профілю Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (довідка №66-01-324/2 від 05.05.2015 р.), Харківського національного автомобільно-дорожнього університету (довідка №781/03 від 30.03.2015 р.), Харківського національного технічного університету сільського господарства імені П. Василенка (довідка №324/6 від 12.05.2015 р.).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що *уточнено зміст* поняття «готовність до соціальної взаємодії бакалавра інженерно-технічного профілю у майбутній професійній діяльності»; *критерії й показники* сформованості готовності до соціальної взаємодії бакалаврів інженерно-технічного профілю (мотиваційно-ціннісний, когнітивний професійно-діяльнісний та соціально-психологічний; *подальшого розвитку набули* форми навчально-пізнавальної діяльності студентів, які використовуються при формуванні готовності до соціальної взаємодії бакалаврів інженерно-технічного профілю (послідовне використання індивідуально-групової, кооперативно-групової та колективної форм, що відповідають динаміці формування професійного колективу - конгломерат, кооперація, колектив).

Теоретичні положення дисертаційної роботи доведені до рівня узагальнень, розроблення конкретної *моделі* формування готовності до соціальної взаємодії бакалаврів інженерно-технічного профілю при навчанні психолого-педагогічних дисциплін. До найбільш вагомих результатів дослідження, які позначені науковою новизною та мають суттєве значення

для розвитку теорії навчання майбутніх фахівців інженерно-технічного профілю, відносимо факт розроблення *методики* формування готовності до соціальної взаємодії бакалаврів інженерно-технічного профілю при навчанні психолого-педагогічних дисциплін, підґрунтям якої є моделювання колективної праці на основі стадійності формування колективу в умовах обмеженості часу для вирішення завдань професійної діяльності.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що матеріали дисертації забезпечують наукову інтерпретацію проблеми формування готовності до соціальної взаємодії бакалаврів інженерно-технічного профілю при навчанні психолого-педагогічних дисциплін й окреслюють можливості реалізації запропонованої автором методики у вищих технічних навчальних закладах.

Виконане дослідження доповнює теорію і методику професійної освіти з питань підвищення рівня готовності до соціальної взаємодії бакалаврів інженерно-технічного профілю. Зокрема, розроблено факультативний спецкурс «Формування готовності до соціальної взаємодії у професійній діяльності», соціально-психологічний тренінг, що складається з 8 блоків, а саме: «Спілкування», «Емоційна сфера особистості та її зв'язок із спілкуванням», «Невербальна комунікація», «Вербальне спілкування як чинник ефективної взаємодії», «Публічний виступ», «Стан особи як чинник результативної взаємодії», «Конфлікт – неминуча складова соціальної взаємодії?», «Оптимізація спілкування» тощо.

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (265 найменувань, із них 13 - іноземною мовою), 9 додатків (на 46 сторінках). Дисертація містить 4 рисунка, 44 таблиці. Загальний обсяг дисертації становить 268 сторінок, із яких 184 сторінки основного тексту.

Зазначимо, що в першому розділі дисертації («Теоретичні засади формування готовності до соціальної взаємодії бакалаврів інженерно-технічного профілю при навчанні психолого-педагогічних дисциплін») подано результати аналізу численних наукових позицій, як вітчизняних, так зарубіжних науковців, для уточнення ключового поняття дослідження «готовність до соціальної взаємодії у професійній діяльності бакалаврів інженерно-технічного профілю» з точки зору психології, педагогіки, соціології. Цілком слушною є й структура готовності до соціальної взаємодії у професійній діяльності бакалаврів інженерно-технічного профілю, що представлена такими компонентами, як: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, професійно-діяльнісний та соціально-психологічний, які повно віддзеркалюють пріоритетні аспекти досліджуваного феномена, а саме професійно-діяльнісного

(здатність до соціальної взаємодії у професійній діяльності, сформованість умінь працювати в команді, надавати професійну підтримку у непередбачуваних умовах) та соціально-психологічного (здатність до емпатії, співтовариства, професійної підтримки), сформованість яких дозволить майбутньому інженеру здійснювати продуктивну та узгоджену сумісну професійну діяльність.

Слід підкреслити, що ґрунтовний аналіз наукових позицій дозволив К.О. Ібрагімовій уточнити суть поняття «готовність до соціальної взаємодії у професійній діяльності бакалаврів інженерно-технічного профілю» як інтегративного утворення, що включає мотиваційну спрямованість на спільну колективну діяльність, знання та уміння щодо встановлення соціальних відносин для вирішення професійних завдань в умовах обмеженого часу, сумісної колективної праці, а також соціально-професійні особистісні якості, як-то: здатність до встановлення емоційного контакту, здатність викликати соціальне прийняття, соціально-трудова активність, здатність до взаємодопомоги, здатність до співпраці у колективі.

Розроблена дисертанткою модель формування готовності студентів до соціальної взаємодії відповідає основним напрямкам навчально-виховного процесу ВНЗ, а також компонентам, чинникам і механізмам соціалізації особи, відображає концептуальну основу, завдання, компоненти, умови, етапи, критерії та засоби, необхідні для досягнення високого рівня готовності до соціальної взаємодії студентів у майбутній професійній діяльності.

У другому розділі («Методика формування готовності до соціальної взаємодії бакалаврів інженерно-технічного профілю при навчанні психолого-педагогічних дисциплін») на основі теоретично обґрунтованої та розробленої моделі формування готовності бакалаврів інженерно-технічного профілю до соціальної взаємодії К.О. Ібрагімовою запропонована відповідна методика, що містить мету, завдання, інтегрований зміст, форми, методи, засоби формування готовності до соціальної взаємодії бакалаврів інженерно-технічного профілю у майбутній професійній діяльності, а також критерії та показники її ефективності.

Не можна залишити поза увагою запропоновані автором методи формування готовності до соціальної взаємодії бакалаврів інженерно-технічного профілю у майбутній професійній діяльності: лекції, дискусії, соціально-психологічний тренінг, моделювання професійних ситуацій, ділові ігри, брейн-ринг.

Здобувачкою переконливо доведено, що для формування готовності до соціальної взаємодії бакалаврів інженерно-технічного профілю у майбутній професійній діяльності використовується така послідовність форм, як: індивідуально-групова, кооперативно-групова та колективна. Індивідуально-

групова форма передбачає самостійний розподіл студентами завдань у групі, виконання яких сприяє засвоєнню нових знань, умінь і навичок, розвитку професійно-творчого потенціалу, формуванню відповідальності за прийняте рішення та прагнення до лідерства. Ця форма використовується для формування професійного колективу на рівні конгломерату. Кооперативно-групова форма передбачає розподіл групи студентів на конкурентні мікрогрупи для виконання завдання як елемента досягнення спільної мети, що сприяє формуванню здатностей до ефективної взаємодії, взаємопідтримки, згуртованості, конкурентоспроможності та забезпечує формування професійного колективу на рівні кооперації. Формування колективу як найвищого рівня згуртованості групи забезпечується застосуванням колективної форми навчально-пізнавальної діяльності, де всі учасники спільно вирішують професійні завдання в умовах обмеженого часу, що сприяє розвитку у студентів комунікативних умінь, здатності до взаємодії у складних непередбачуваних та обмежених ресурсами обставинах.

У третьому розділі («Дослідно-експериментальна перевірка ефективності методики формування готовності до соціальної взаємодії бакалаврів інженерно-технічного профілю при навчанні психолого-педагогічних дисциплін») відповідно розкрито загальні питання організації та проведення педагогічного експерименту, відображено результати перевірки ефективності розробленої методики. Дослідно-експериментальна робота, проведена К.О. Ібрагімовою, організована на достатньо високому рівні. Проведений педагогічний експеримент підтверджує основну гіпотезу дослідження.

Слід підкреслити, що автором у ході експерименту було вдало використані такі діагностичні методики: методика діагностики міжособистісних стосунків Т. Лірі; методика «Компетентність в спілкуванні» Л. Колмогорової; методика «Оцінка стосунків індивіда з групою» Є. Рогова; тестовий опитувач діагностики стилю діяльності Г. Пригіна; тест «Вимір соціально-трудової активності групи» Ю. Платонова; тест «Трансактний аналіз» Е. Берна; опитувальник мотивів афіліації А. Мехрабіана. Автором коректно здійснено статистичний аналіз на основі критеріїв U-Манна-Уїтні та ф-Фішера із рівнем достовірності 95%.

Загальні висновки в цілому адекватно відображають зміст виконаного дослідження, визначають наукову новизну роботи, а додатки достатньою мірою його коментують.

Виходячи зі сказаного вище, зазначимо, що дисертантка у процесі виконання дослідження та аналізу результатів експериментальної роботи

виявила себе як сформований науковець, здатний на аргументовані узагальнення, творче вирішення завдань дослідження.

Аналіз змісту автореферату, друкованих праць та їх кількість за темою дисертації дозволяє зробити висновок, що в них повно відображено методику дослідження та основні наукові результати. Автореферат дисертаційної роботи відповідає за своїм змістом дисертації. Усі пункти наукової новизни дослідження, які заявлені в авторефераті, повною мірою відображені в дисертації.

Відзначимо рівень апробації результатів дослідження. Зміст дисертації повною мірою відображений у 10 наукових і навчально-методичних працях автора, з них 5 статей у провідних наукових фахових виданнях із педагогіки, 1 стаття в іноземному фаховому періодичному виданні, 3 тези у збірниках матеріалів наукових конференцій, 1 стаття в іншому виданні. Основні положення і результати дослідження оприлюднено в Україні на 8 міжнародних конференціях.

Позитивно оцінюючи дисертацію Ібрагімової К.О., вважаємо за доцільне висловити деякі міркування, що виникли в процесі рецензування й вимагають окремих уточнень і пояснень:

1. Розуміючи масштабність теми дослідження, автору бажано було б детально розглянути закордонний досвід підготовки майбутніх інженерів в аспекті формування готовності до соціальної взаємодії.

2. Дисертаційна робота, на наш погляд, виграла, якщо б до концептуально-цільового блоку моделі формування готовності до соціальної взаємодії бакалаврів інженерно-технічного профілю, крім підходів (компетентнісного, особистісного та системного), автором було б визначено й відповідні принципи (як загальнодидактичні, так специфічні, наприклад, оптимізації та інтенсифікації навчального процесу, толерантності, комунікативності).

3. З огляду на складність і багатоаспектність проблеми дослідження, на нашу думку, доцільною є організація пропедевтичної роботи з викладачами, метою якої є їхня підготовка до ефективного впровадження в навчальний процес означеної методики, а також створення для них відповідних методичних рекомендацій.

4. Варто б було посилити аналітичність якісних результатів контрольного етапу експерименту за кожним компонентом, детальніше пояснити динаміку змін у рівнях сформованості готовності до соціальної взаємодії бакалаврів інженерно-технічного профілю.

Висловлені побажання, зауваження не знижують наукової цінності дисертації. Перспективними напрямками подальших наукових розвідок може

бути удосконалення системи формування готовності до соціальної взаємодії бакалаврів інженерно-технічного профілю засобами інтерактивних та інформаційно-комунікаційних технологій навчання, що, безумовно, сприятимуть оптимізації та інтенсифікації вказаного процесу.

Однак вказані побажання й зауваження є дискусійними і ні в якому разі не знижують теоретичної та практичної цінності дослідження.

Актуальність теми дисертації не викликає жодного сумніву. Завдання дослідження охоплюють широке коло питань, що дозволило автору всебічно вивчити об'єкт дослідження і досягти поставленої мети.

Детальне вивчення дисертаційної роботи дозволяє дійти висновку, що основні положення та результати дослідження достатньо обґрунтовані, є достовірними, мають наукову новизну і практичну значущість, апробовані та впровадженні в практику роботи вищих навчальних закладів. Дисертація «Формування готовності до соціальної взаємодії бакалаврів інженерно-технічного профілю при навчанні психолого-педагогічних дисциплін» є самостійним, завершеним, логічним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему. Відповідає вимогам ДАК України щодо кандидатських дисертацій та п. п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 та іншим інструктивним вимогам МОН, і дає підстави для присудження Ібрагімовій Карині Отеллівни наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри мовної підготовки

Харківського національного

автомобільно-дорожнього університету

А. М. Приходько

ВІД ІС ПРИХОДЬКО
ЗАСВІАЧУЮ ВЧЕ
СЕРІЯ Р ХНААУ
2017 1168
Приходько А. А.